

competence” and “professional competence” are associated with various characteristics of the specialist, they are related to such aspects of his professional training as a specialty and specialization. Formation of professional competence implies mastering knowledge and abilities in a certain field of professional activity, in the specialty (for example, pedagogical), and the formation of professional competence – knowledge and abilities in accordance with specialization (music teacher, teacher of mathematics, etc.). Professional competence, formed in the process of conducting and choral training, directly reflects the content and character (musical upbringing and development of school children by means of vocal-choral singing) of their professional (pedagogical) activity. The realities of contemporary performing and teaching practice require the solution of a significant number of problems associated with the preparation of future teachers of musical art, in particular in the field of conductor and choir education. One of the main problems is the content of the educational process, its methodological support, as well as the independent work of students.

Keywords: professional competence, music teacher, art education, methodological support.

УДК 378.011.3-051:78.071.2

Юань Кай

КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ СТАБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗИКИ

У статті аналізується виконавська діяльність майбутнього вчителя музики, дається авторське визначення поняттю “виконавська стабільність”, деталізується значення феномену виконавської стабільності як передумови успішної виконавської діяльності майбутнього вчителя музики. Подано та обґрунтовано компонентна структура означеного феномену, яка містить мотиваційно-оцінний, когнітивно-діяльнісний, психолого-особистісний компоненти. Розкривається та уточнюється зміст визначених компонентів. Визначення компонентів формування виконавської стабільності базується на принципах, що охоплюють зміст ефективної виконавської підготовки майбутніх учителів музики, а саме: гуманізації мистецької освіти; особистісної індивідуалізації виконавської підготовки; культуровідповідності мистецького навчання; інтеграції фахових знань; особистісного усвідомлення специфіки художньо-музичної мови твору.

Ключові слова: вчитель музики, виконавська діяльність, виконавська стабільність, компонентна структура.

Пошуки шляхів вирішення проблем фахової підготовки майбутніх учителів музики значною мірою розкриваються у працях Л. Арчажникової, В. Лабунця, Г. Падалки, Л. Паньків, І. Коваленко, А. Козирь, О. Ростовського, О. Рудницької, В. Федоришина, О. Щолокової та інших, оскільки вони торкаються різноманітних аспектів спеціальної музичної підготовки майбутніх учителів музики.

Для того, щоб підготовка майбутніх фахівців відбувалася ефективно, адекватно вимогам сучасного етапу розвитку суспільства, необхідно враховувати, що саме особистість педагога має творчий потенціал щодо

інтеграції усіх видів її діяльності.

Зміни у соціальному й особистісному контексті музично-педагогічної культури висувають на перший план завдання розробки нової теорії. Вона має інтерпретувати нові факти і детермінанти фахової підготовки вчителя музики, систему художньо-естетичних, моральних цінностей і засобів залучення до них, освоєння та перетворення їх. Відомо, що фахова діяльність майбутнього вчителя музики є багатоаспектною і різноманітною. На музично-педагогічних факультетах педагогічних університетів та інститутів мистецтв здійснюється ґрунтовна підготовка майбутнього музиканта-педагога. Хорове диригування, хоровий клас, спеціальний інструмент, постановка голосу, музично-теоретичні предмети сприяють досягненню гармонійності в підготовці майбутнього вчителя музики, адже, як зазначав Б. Асаф'єв [1], "вчитель має бути і теоретиком, і регентом, в той же час музичним істориком, музичним етнографом і виконавцем, що володіє інструментом, аби завжди бути готовим спрямувати увагу в той чи інший бік" [1, с. 59-60].

Особливе місце в системі фахових дисциплін у процесі підготовки майбутнього вчителя музики відводиться виконавським дисциплінам, специфікою яких є володіння різноманітними знаннями та уміннями, що в свою чергу дало б змогу майбутньому фахівцю успішно вести виконавську діяльність різних напрямків: диригентську, вокальну, інструментальну. Виконавська діяльність майбутнього вчителя музики – це творча інтерпретація художнього смислу твору, наповнення особистими почуттями, відтворення авторського задуму згідно з власним уявленням.

Аналіз виконавської діяльності з позицій психології, дає право характеризувати її як напружену, багатоаспектну, складноорганізовану структуру в різних вимірах виконавства, а це виносить на перший план проблематику деяких аспектів, які можна характеризувати як стійкість, саморегуляцію, надійність виконання. Ці аспекти в виконавській підготовці майбутніх фахівців музичного мистецтва розглядали такі дослідники як Л. Бочкар'єв, Ю. Лисюк, Ю. Цигарелли, Н. Щетинська, Д. Юник та інші.

Мета цієї **статті** – обґрунтування компонентної структури малодослідженого феномену виконавської діяльності майбутніх учителів музики – формування виконавської стабільності. Визначення компонентів формування виконавської стабільності базується на принципах, що охоплюють зміст ефективної виконавської підготовки майбутніх учителів музики, а саме: гуманізації мистецької освіти; особистісної індивідуалізації виконавської підготовки; культуровідповідності мистецького навчання; інтеграції фахових знань; особистісного усвідомлення специфіки художньо-музичної мови твору.

Музично-виконавська діяльність майбутнього учителя музики як інструменталіста, диригента хорового колективу або вокаліста має кінцевий вихід у прилюдних виступах. Звісно, заліки, екзамени, концерти, конкурси

потребують значних емоційних та фізичних напружень. Кожен виступ на публіці завжди визиває хвилювання, яке може як значне погіршити результат виступу або навпаки, стимулювати творчий потенціал та бути кращим, ніж в процесі підготовки.

Такі дослідники як Л. Котова, Ю. Цигареллі та інші хвилювання на сцені розділяють на: “хвилювання в образі” “хвилювання – піднесення”, “хвилювання – апатія”, “хвилювання – паніка”. Причиною виникнення будь-якого виду публічного хвилювання є емоціогенна ситуація, яка ускладнює відтворення засвоєної інформації [8, с. 314-315]. Саме тому простежується необхідність комплексно розглянути таку властивість виконавця, котра забезпечує високу результативність виконавства як у звичних, так і в емоціогенних умовах, яку ми визначаємо як виконавську стабільність.

Феномен виконавської стабільності досліджувався в таких працях відомих дослідників і виконавців Л. Баренбойм, О. Гольденвейзера, Г. Когана, Г. Нейгауза та інших. За їх визначенням ця інтегральна якість особистості виконавця дає можливість відтворити виконавцями необхідний музичний матеріал у звичних та незвичних, емоціогенних умовах. Проте визначення терміну “стабільність” у сучасній науці означає “сталість”, “незмінність”, “тривалість збереження певного постійного рівня” [9, с. 500]. Виходячи з цього “виконавська стабільність” це не бездоганий виконавський виступ, не безпомилкове відтворення музичного твору, а можливість допущення недоліків у виконанні, тобто відтворення того рівня, який був досягнутий в процесі підготовки до публічного виступу.

Таким чином, ми розуміємо феномен “виконавська стабільність” як сформована інтегральна властивість особистості, що сприяє реалізації не нижче досягнутого в процесі підготовки виконавського рівня в емоціогенних (змінних) умовах.

Компонентною структурою формування виконавської стабільності майбутніх учителів музики визначили: мотиваційно-оцінний, когнітивно-діяльнісний, та психолого-особистісний компоненти. Розглянемо детально визначені компоненти.

Мотиваційно-оцінний компонент характеризує спонукальні мотиви щодо виконавської діяльності майбутнього вчителя музики та здатність до самооцінювання сформованості виконавської стабільності. Мотивацію визначають як сукупність мотивів, доказів для обґрунтування чогось, мотивування. Психологи визначають мотивацію як спонукальну причину дій і вчинків людини [5, с. 387]. Мотивація сприяє активності майбутнього вчителя музики, визначає характер спрямованості її ціннісно-орієнтаційних стратегій. Усвідомлена мотивація, на думку Н. Гузій, “зумовлює цілепокладання вчителя як необхідний та відповідальний компонент його професійної праці, в якому проектується її результат та способи досягнення” [3, с. 133]. Вона є важливим чинником при формуванні виконавської стабільності майбутніх учителів музики і розглядається нами

як провідний компонент для вироблення настанови на значущість формування означеного феномена (розвиток від позитивного ставлення до стійкої потреби у ньому та вдосконалення).

Виконавська діяльність майбутнього вчителя музики має різноманітні аспекти, як було зазначене вище, тому вимагає обізнаності у різних видах мистецького напрямку. Фахову діяльність майбутнього вчителя музики кваліфікують як музично-педагогічну. Вона характеризується як особлива структура, зумовлена специфікою музичної освіти, але підпорядкована загальним законам теорії діяльності, оскільки її сутність полягає в тому, щоб вирішувати педагогічні завдання засобами музичного мистецтва. Основними складовими такої діяльності є педагогічна, музикознавча, музично-виконавська, що трансформується у ряд дій, кожна з яких відповідає певному рівню формування музично-педагогічних якостей фахівця на певному етапі його підготовки і кваліфікації.

Вчитель музики повинен добре володіти інструментом, голосом, вміти організувати та працювати з шкільними хоровим колективом, тобто мати сформовані навички гри на інструменті, постанову вокального апарату, тобто вокальну підготовку та сформовані диригентські вміння та навички. Система навчальних дисциплін у підготовці майбутнього педагога та виконавця готує до вміння змінювати один вид діяльності на іншій, вміння поєднувати декілька видів діяльності у навчально-виховному процесі. При підготовці майбутнього фахівця музичного мистецтва особливе місце займає процес обізнаності, тобто володіння знаннями в різних напрямках фахового спрямування. Тому другим компонентом формування виконавської стабільності було визначено *когнітивно-діяльнісний компонент*. Ядром цього компоненту є створення теоретичних основ, знань, умінь та навичок майбутнього виконавця. На думку вчених (Є. Куширев, К. Платонов, Л. Спірін, Б. Теплов, З. Ходжава та ін.) сутність умінь і умов їх продуктивного формування можливе на основі вивчення структури особистості, де основними компонентами виступають знання, навички та вміння, що знаходяться у діалектичному взаємозв'язку. Вміння у своїй сутності є внутрішньою моделлю майбутньої виконавської діяльності, які базуючись на певних знаннях і навичках, забезпечують її ефективність. Уміння концентрують те, що здобувається особистістю у процесі зовнішньої практичної діяльності й водночас розвивається внутрішньо, але під впливом зовнішніх факторів.

Більш детально зупинимося на розкритті *психолого-особистісного компонента* формування виконавської стабільності майбутніх учителів музики. Будь яка діяльність людини, зокрема виконавська діяльність музиканта тісно пов'язана з наявністю певних здібностей до цього. Філософське визначення поняття "здібності" трактується як психічні властивості індивіда, які регулюють його поведінку, є умовою його життєдіяльності і являють собою систему безумовних та умовних зв'язків, що пристосовані до виконання будь-якої діяльності. Саме в цій діяльності

здібності формуються та розвиваються. За С. Гончаренком [2], здібності – це стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. В них поєднується природне і соціальне. Визначальним в їхньому розвитку є умови життя і взаємодія з навколишнім середовищем. Кожна здібність становить складну синтетичну якість людини, в якій поєднуються окремі психічні властивості (чутливість, спостережливість, особливості пам'яті, уяви, мислення) [2, с. 135].

Деякі психологи (О. Скрипченко, Л. Долинської, З. Огороднійчук) трактують здібності як індивідуально-психологічні особливості, які є суб'єктивними умовами успішного виконання певного різновиду діяльності. Дуже важливим для характеристики властивостей особистості є поняття “нездібність”, що, як вважає К. Платонов [6], є ступенем невідповідності даної особистості вимогам певної діяльності. Нездібність стосовно певного виду роботи є більш складним поняттям, ніж відсутність здібності. Вивчення різних причин нездібності необхідне для того, щоб безпомилково встановлювати фахову придатність чи непридатність особи до тієї чи іншої діяльності. Отже, здібності, як передумова формування виконавської стабільності майбутнього вчителя музики, можуть стати визначальними та формотворчими для її особистісних характеристик. Рівень сформованості виконавської стабільності, на нашу думку, тісно пов'язаний з наявністю певних емоційно-вольових якостей. Багатьма вченими, дослідниками з музичної педагогіки (Б. Асаф'єв, Л. Бочкарьов, В. Мазель, Г. Нейгауз, Б. Теплов) наголошують, що самоконтроль, вольові якості, виконавська воля, емоційна стійкість дають змогу музиканту-виконавцю вдосконалювати процес музичного виконання. Ґрунтовні наукові дослідження присвячені виконавській надійності музиканта (Д. Юник), емоційно-вольовій надійності (Ся Цзюань), емоційна стійкість як засіб формування інструментально-виконавської надійності (Л. Котова) та інші. Ми згодні з обґрунтуваннями дослідників, що виконавська надійність, (а нашому дослідженні виконавська стабільність, як її елемент), це набута інтегральна якість особистості, яка залежить від спрямованості й стійкості соціально значущих мотивів діяльності (потреби, інтереси, цінності, погляди), психофізичних властивостей особистості (здібності, спроможності), які забезпечують необхідний рівень і ефективність музичної виконавської діяльності; ступеня розвитку особистісних якостей (мислення, пам'ять, почуття, емоції, воля), повноти й глибини засвоєних психолого-педагогічних і спеціальних знань, умінь, навичок, а також набутого музично-виконавського досвіду [7].

На наш погляд, здатність володіти собою, зберігати самоконтроль, здійснювати саморегуляцію за будь-якої ситуації, незалежно від сили зовнішніх чинників, які провокують емоційний зрив та негативно відбиваються на виконавстві край необхідна в формуванні виконавської стабільності майбутніх учителів музики. Саморегуляція музиканта-виконавця трактується вченими як усвідомлена довільна активність суб'єкта

музично-виконавської діяльності, яка спрямована на адаптацію до професійної діяльності і реалізується через психічні властивості та особистісні якості музиканта, що проявляються в умінні контролювати свої емоції та поведінку [10], як цілісне особистісне утворення, сутність якого розкривається у взаємодії: духовних потреб та інтересів особистості, особистісно-смыслового наповнення музично-педагогічної діяльності, тезаурус знань, що дає змогу побудувати індивідуальну стратегію саморегулювання у музично-педагогічній взаємодії, системи умінь та навичок самостійного регулювання психічного стану, поведінки, діяльності та внутрішнього світу [4].

Узагальнюючи компонентну структуру формування виконавської стабільності, необхідно зазначити, що мотиваційно-оцінний, когнітивно-діяльнісний, та психолого-особистісний компоненти взаємообумовлені та постійно взаємодіють. Врахування вищезазначених компонентів формування виконавської стабільності майбутніх учителів музики відкривають широкі можливості для розвитку його професійно-особистісних якостей і здібностей, що позитивно буде відбиватися на виконавській діяльності загалом.

Використана література:

1. Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. В. Асафьев. – Москва : Музыка, 1973. – 144 с.
2. Гончаренко С. І. Український педагогічний словник / С. І. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія / Н. В. Гузій. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
4. Лисюк Ю. С. Методика формування досвіду саморегулювання майбутніх музикантів-педагогів у вищих мистецьких навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Методика викладання музики та методика музичного виховання” / Ю. С. Лисюк. – Київ, 2007. – 213 с.
5. Веракіс А. І. Основи психології : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / А. І. Веракіс, Ю. І. Левківський. – Київ-Харків, 2005. – 416 с.
6. Платонов К. К. Проблемы способностей / К. К. Платонов. – Москва : Наука, 1972. – 312 с.
7. Ся Цзюань. Формування емоційно-вольової надійності підлітків у виконанні вокально-хорових творів : автореферат дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 “Методика викладання музики та методика музичного виховання” / Ся Цзюань. – Київ, 2017. – 20 с.
8. Цагарелли Ю. А. Психология музыкально-исполнительской деятельности : дис. ... докт. доктора психол. наук : спец. 19.00.03 “Психология труда, инженерная психология” / Ю. А. Цагарелли. – Казань, 1989. – 425 с.
9. Сучасний тлумачний психологічний словник / ред.-упоряд. В. Шапар. – Х. : Прапор, 2005. – 640 с.
10. Щетинская Н. Б. Развитие личностной саморегуляции музыканта-исполнителя в процессе профессиональной подготовки в вузе : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / Н. Б. Щетинская. – Краснодар, 2005. – 179 с.

References:

1. Asafev B. V. Yzbrannyye statyy o muzykalnom prosveshchenyy u obrazovanny / B. V. Asafev. – M. : Muzyka, 1973. – 144 s.
2. Honcharenko S. I. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk / S. I. Honcharenko. – K. : Lybid, 1997. – 376 s.
3. Huzii N. V. Pedahohichnyi profesionalizm: istoryko-metodolohichni ta teoretychni aspekty : monohrafiia / N. V. Huzii. – K. : NPU imeni M. P. Drahomanova, 2004. – 243 s.

4. *Lysiuk Yu. S.* Metodyka formuvannia dosvidu samorehuliuвання maibutnikh muzykantiv-pedahohiv u vyshchykh mystetskykh navchalnykh zakladakh : dys. ... kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 "Metodyka vykladannia muzyky ta metodyka muzychnoho vykhovannia" / Yu. S. Lysiuk. – K., 2007. – 213 s.
5. *Verakis A. I.* Osnovy psykholohii : navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakladiv / A. I. Verakis, Yu. I. Levkivskiy. – K. : Kh., 2005. – 416 s.
6. *Platonov K. K.* Problemy sposobnostey / K. K. Platonov. – M. : Nauka, 1972. – 312 s.
7. *Sia Tszuan.* Formuvannia emotsiino-volovoi nadiinosti pidlitkiv u vykonanni vokalno-khorovykh tvoriv : avtoreferat dys. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 "Metodyka vykladannia muzyky ta metodyka muzychnoho vykhovannia" / Sia Tszuan. – K., 2017. – 20 s.
8. *Tsagarelli Yu. A.* Psikhologiya muzykalno-ispolnitelskoy deyatelnosti : dis. ... dokt. doktora psikhol. nauk : spets. 19.00.03 "Psikhologiya truda, inzhenerna psikhologiya" / Yu. A. Tsagarelli. – Kazan, 1989. – 425 s.
9. Suchasnyi tlumachnyi psykholohichniy slovnyk / red.-uporiad. V. Shapar. – Kh. : Prapor, 2005. – 640 s.
10. *Shchetinskaya N. B.* Razvitie lichnostnoy samoregulyatsii muzykanta-ispolnitelya v protsesse professionalnoy podgotovki v vuze : dis. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.08 "Teoriya i metodika professionalnogo obrazovaniya" / N. B. Shchetinskaya. – Krasnodar, 2005. – 179 s.

ЮАНЬ КАЙ. Компонентная структура формирования исполнительской стабильности будущего учителя музыки.

В статье анализируется исполнительская деятельность будущего учителя музыки, дается авторское определение термину "исполнительская стабильность", детализируется значение феномена исполнительская стабильность как одно из условий успешной исполнительской деятельности будущего учителя музыки. Дано обоснование компонентной структуре изучаемого феномена, который включает в себя мотивационно-оценивающий, когнитивно-деятельный, психолого-личностный компоненты. Раскрывается и уточняется содержание определенных в статье компонентов. Определение компонентов формирования исполнительской стабильности базируется на принципах, которые охватывают содержание эффективной исполнительской подготовки будущих учителей музыки, а именно: гуманизации художественного образования; личностной индивидуализации исполнительской подготовки; интеграции профессиональных знаний; личностного осознания специфики художественно-музыкального языка произведения.

Ключевые слова: учитель музыки, исполнительская деятельность, исполнительская стабильность, компонентная структура.

YUAN KAI. Component structure of future music teachers performance stability forming.

Future music teacher performance activity is analyzed in the article. Author's definition of "performance stability" concept is given. Significance of performance stability phenomenon as a prerequisite for future music teacher successful performance activity is specified. Component structure of the above-mentioned phenomenon, which includes motivational-estimating, cognitive-activity, psychological-personal components, is presented and substantiated. Contents of certain components are revealed and specified. Determination of components of forming of performance stability is based on principles which embrace maintenance of effective performance preparation of future music masters, namely: humanizing of artistic education; personality individualization of performance preparation; integrations of professional knowledge; personality realization of specific of artistically-musical language of work.

Keywords: music teacher, performance activity, performance stability, component structure.